

INTERKULTURALNI ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Dijana DRANDIĆ

Istarsko Veleučilište – Università Istriana di scienze applicate
dijana.drandic@ymail.com

UDK 37.014:316.72-053.4

Prethodno priopćenje

Lorena LAZARIĆ

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
lorena.lazaric@unipu.hr

Larisa VIVODA

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
larisa.vivoda@student.unipu.hr

Sažetak

Interkulturalni odgoj i obrazovanje utječe na formiranje ispravnog i pozitivnog stava prema nasljeđu, tradiciji i kulturnom identitetu. U višekulturnim sredinama rana interakcija s dvojezičnosti, jezikom i dijalektom, budi kod djece interes i radoznalost prema različitosti, daje im mogućnost da se upoznaju s kulturnim vrijednostima te ih podučava njegovanju, poštivanju i čuvanju tradicije. Djeca vole otkrivati svijet oko sebe, jako su znatiželjna i brzo uče. Kako bismo utvrdili u kojoj mjeri i koliko često odgojitelji u Istarskoj županiji potiču dvojezičnost i zavičajni govor te koje aktivnosti provode kod upoznavanja djece s bogatstvom zavičaja, provedeno je istraživanje u predškolskim ustanovama na hrvatskom i talijanskom jeziku. Rezultati su pokazali da odgojitelji kroz različite igre (brojalice, tapšalice, rugalice, dječja kola, dječje blagdanske običaje) te izradu slikovnica na materinjem jeziku (hrvatskom i talijanskom) koristeći riječi koje su talijanskog porijekla (talijanizme), ali i na čakavskom (žminjski i buzetski govor) i istrovenetskom dijalektu – kroz različite svakodnevne aktivnosti – kod djece osvješćuju važnost zavičajnog identiteta te potiču i razvijaju interes i pozitivan stav prema kulturnim vrijednostima iz njihovog okruženja.

KLJUČNE RIJEČI: *dijalekt, jezik, odgoj, tradicija, zavičaj*

Uvod

Kako mala djeca ulaze u dječji vrtić, „učionicu ranog djetinjstva“, odgojitelji postaju značajan faktor za njihov daljnji razvoj. Uloga odgojitelja je pomoći djeci u ostvarivanju njihovih potencijala: fizičkih, socijalnih, emocionalnih i kognitivnih, kroz razumijevanje i povezivanje jednih s drugima – odgovarajućim aktivnostima, primjerenim njihovoj dobi. Odgovornost odgojitelja, tvrdi Abdullah (2009), jest prepoznati i njegovati različitost, poticati razumijevanje i interakciju među djecom i stvarati okruženje za učenje koje uključuje različite obitelji i kulture. Ako djeca dok uče o sebi uče i o vršnjacima drugih kultura, vjerojatnije je da će – poštivajući svoju „različitost“ – lakše komunicirati s pripadnicima drugih etničkih grupa. Acevedo (2016, 2017) naglašava prednosti interkulturalnog odgoja i obrazovanja za svu djecu, jer potiču djetetovu znatiželju o kulturnim i socijalnim razlikama, pomažu razvijati i podržavati djetetovu maštu prihvaćanjem razlika, pomažu u razvoju djetetovog kritičkog mišljenja omogućavajući djetetu shvatiti, ali i propitkivati vlastite kulturne prakse, pomažu u razvoju osjetljivosti kod djeteta te u prevenciji netolerancije i nasilja. Prema UNESCO-u (2004: 16-17), utvrđena su tri važna načela interkulturalnog odgoja i obrazovanja koja doprinose međusobnom razumijevanju i prihvaćanju različitosti:

- „(...) interkulturalno obrazovanje poštuje kulturni identitet djece kroz pružanje kulturno primjerenog i odgovarajućeg kvalitetnog obrazovanja za sve,
- interkulturalno obrazovanje svakom djetetu pruža kulturno znanje i stavove i vještine potrebne za postizanje aktivnog i potpunog sudjelovanja u društvu,
- interkulturalno obrazovanje svojoj djeci pruža kulturno znanje, stavove i vještine koje im omogućavaju da doprinesu poštovanju, razumijevanju i solidarnosti među pojedincima, etničkim, socijalnim, kulturnim i vjerskim skupinama i nacijama.“

Pitamo se kada započeti interkulturalni odgoj i obrazovanje kao novu dimenziju kurikuluma. Jesu li djeca u vrtićkoj dobi sposobna razumjeti kulturološke razlike? Lynch i Hanson (1998) tvrde da se kulturno razumijevanje u nečijoj prvoj kulturi javlja rano i obično uspostavlja do pete godine te da djeca nove kulturne obrasce uče lakše od odraslih. Mala su djeca sposobna naučiti da smo na određene načine svi slični i svi različiti. Autori Castro, Ayankoya i Kaszrpak (2006), Glover (1996), Palmer (1990) i Ramsey i Myers (1990) u svojim istraživanjima ističu kako djeca od tri godine primjećuju razlike poput spola, boje kože, očiju i kose, nadalje, da kao dio svoje socijalizacije razvijaju vlastiti identitet uspoređujući svoje „ja“ s drugima

i, također, da uočavaju svoju pripadnost određenim skupinama, a ne „drugima“ radi vidljivih sličnosti i razlika, i na taj način počinju razvijati pozitivne ili negativne osjećaje. Prema McKown i Weinstein (2003), djeca između treće i pete godine života mogu prepoznati ljude različitog etničkog porijekla i manje su fleksibilna u shvaćanju stereotipa nego odrasli. Weigl (2015) pak tvrdi kako djeca u dobi između četvrte i sedme godine pokazuju najvišu razinu favoriziranja prema vlastitoj etničkoj skupini. Stoga interkulturalno obrazovanje djece vrtićke dobi treba provoditi s velikom pažnjom, jer ona prirodno pokazuju sklonost prema istoj rasi (kao na primjer prilikom odabira lutki za igru) i često preferiraju ljude istog spola, boje kože, dobi ili izgleda (Glover, 1996).

Djeca su svjesna razlika te nauče različito se odnositi prema drugima – na temelju rase, spola, dobi, sposobnosti, religije i kulturne, bilo izravno ili kroz postupni proces socijalizacije i enkulturacije (Anghel i Lupu, 2014; Robinson i Jones, 2006). Ona postepeno stječu vrijednosti i ponašanja koja su potrebna ili primjerena u njihovoj kulturi. Odgoj i stavovi roditelja, obitelji, interakcija s drugom djecom i okruženjem mogu neizbježno oblikovati djetetovu percepciju i prosudbu o drugima u kasnijim fazama života. Stoga je važno krenuti s interkulturalnim odgojem i obrazovanjem u što ranijoj dobi, kada je vjerojatnost za negativnim stereotipima i pristranostima manja. Djeca su sposobna biti „učitelji“ svojim vršnjacima, ali i roditeljima, jer, ako i kada čuju negativne komentare o kulturološki različitim osobama, mogu pitati svoje sugovornike zašto to govore i navesti ih da preispitaju svoje predrasude i isprave percepciju o stereotipima (Aina i Cameron, 2011; Souto-Manning, 2013). Interkulturalni predškolski programi moraju biti prožeti cjelovitim odnosom jezika i kulture, prepoznati, poštovati i njegovati domaći jezik i kulturu. Djeca različitog jezičnog podrijetla imaju koristi od druženja u dječjem vrtiću i sudjelovanja u odgojno-obrazovnom programu ranog djetinjstva (Olsen, 2006). Durchevska Georgieva i Shehu (2017) vide materinji jezik, dijalekt, običaje i tradiciju kao sastavni dio dječjeg identiteta i njegovog kognitivnog, jezičnog i socio-emocionalnog razvoja. Pokazalo se, tvrdi Espinosa (2015), da većina djece pokazuje jezičnu svijest i sposobna je utvrditi svoj emocionalni odnos prema dijalektu i/ili jeziku iz svog okruženja. Souto-Manning i Yoon (2018) u kontekstu dječjeg vrtića i igre ističu jezične resurse koje djeca njeguju i donose iz obitelji, zajednice i vršnjaka te jezičnu fleksibilnost i korištenje više jezika/dijalekata, kreativno prisvajajući okruženje u kojem odrastaju.

Za malu djecu igra je vrijeme za testiranje i istraživanje složenosti svijeta oko sebe. Stoga je dječji vrtić mjesto na kojem odgojitelji mogu slušati, promatrati i uključiti djecu u teme povezane s interkulturalnim odgojem i obrazovanjem te među njima poticati empatiju, znatiželju i suradnju. Djeca se u dječjem vrtiću kroz igru i razgovore dotiču pitanja identiteta i pripadnosti, odnosa među vrnja-

cima, poštenja, vrijednosti, ljepote zavičaja, tradicijskih pjesama i igara, blagdana i običaja.

Seefeldt, Castle i Falconer (2014) tvrde da djeca uočavaju razlike prije nego što vide sličnosti i da bi, počevši od dječjeg vrtića, trebala postati svjesna činjenice da svijet čine različite vrste ljudi. Prema Pelo (2008), djeca u dobi od pet-šest godina zaokupljena su smislom svog socijalnog i kulturnog svijeta i pokušavaju shvatiti zašto su ljudi isti i/ili različiti te ih u toj njihovoj potrazi odgojitelji trebaju voditi razumijevanju svega što ih okružuje i pomoći im u spoznaji da različitost nije deficit.

Interkulturalizam kroz kulturu zavičaja

Ograničeni broj istraživanja o izvedivosti uvođenja interkulturalnog odgoja i obrazovanja u dječje vrtiće čini ga zanimljivim područjem za istraživanje. Lazarić, Drandić i Bruner (2020) te Drandić i Lazarić (2017) ukazuju na važnost uvođenja elemenata jezične i glazbene baštine i vrijednost upoznavanja djece rane i predškolske dobi s tradicijskim običajima kroz svakodnevne aktivnosti. Radovi na temu njegovanja zavičajnosti i dvojezičnosti te korištenja više jezika/dijalekata u dječjoj komunikaciji u višekulturnim sredinama predškolskog odgojno-obrazovnog sustava vrlo su rijetka. Lazarić i Drandić (2017) u istraživanju o korištenju zavičajnog govora u predškolskim ustanovama Istarske Županije nastojale su potaknuti ispitanike na promišljanje o uporabi dijalekata vrijednih za razvoj pozitivnih stavova prema kulturi, tradicijskom nasljeđu i zavičajnim vrijednostima. Spomenuto istraživanje pokazalo je da jezični repertoar djece obično uključuje najmanje dva jezična sustava, od kojih je jedan književni, a drugi njihov materinski jezik, uglavnom dijalekt. Dječje vrtiće na talijanskom jeziku pohađaju djeca čiji je materinski jezik istrovenetski dijalekt, talijanski i hrvatski standardni književni jezik i/ili čakavski dijalekt, dok ona koja pohađaju dječji vrtić na hrvatskom jeziku imaju kao materinji jezik hrvatski standardni književni jezik ili čakavski dijalekt. Priznavanje pluralizma i višejezičnosti u dječjem vrtiću nije novina, ali predstavlja jezičnu i kulturnu raznolikost koju treba znati vrednovati. Različitost u porijeklu, jeziku, dijalektu i tradiciji treba shvatiti kao bogatstvo koje je potrebno usmjeriti na interkulturalni odgoj i obrazovanje s ciljem očuvanja i poticanja interesa i radoznalosti prema prošlosti, stvaranju pozitivnog stava prema nasljeđu i vrijednostima kulturne raznolikosti te poštivanju drugih. Neki od istraživača tradicijske glazbe u odgojno-obrazovnom procesu (Campbell, 2010; Feeney i Freeman, 2012) naglašavaju važnost unošenja sadržaja iz područja tradicijske kulture kroz svakodnevne dječje glazbene aktivnosti zbog promicanja vrijednosti kultura poticanjem kulturnog i glaz-

benog razvoja djeteta. Budući da djeca najbolje uče igrajući se u ugodnom okruženju, kroz različite aktivnosti primjerene njihovom uzrastu i interesu, tradicijska glazba im kroz pjesme i priče o drugim kulturama pruža ugodniji način usvajanja riječi na drugim jezicima (Campbell i Wiggins, 2013).

Ciljevi i hipoteze istraživanja

U svrhu interkulturalnog odgoja i obrazovanja od „malih nogu” provedeno je istraživanje među odgojiteljima dječjih vrtića na talijanskom i hrvatskom jeziku u Istarskoj županiji. Željeli smo ispitati u kojoj mjeri i koliko često odgojitelji potiču dvojezičnost i zavičajni govor te istražiti koje aktivnosti provode kako bi upoznali djecu s bogatstvom zavičaja.

U skladu s formiranim ciljem istraživanja pretpostavljene su slijedeće hipoteze:

- a) H0 – odgojiteljice u hrvatskim i talijanskim dječjim vrtićima provode aktivnosti na temu interkulturalni odgoj i obrazovanje primjeren uzrastu djece
- b) H1 – odgojiteljice u hrvatskim dječjim vrtićima kroz jezične i glazbene aktivnosti na hrvatskom jeziku i zavičajnom (čakavskom) dijalektu uče djecu vrijednostima hrvatske tradicijske kulture i zavičajne baštine
- c) H2 – odgojiteljice u talijanskim dječjim vrtićima u jezičnim i glazbenim aktivnostima često koriste različite oblike i sadržaje na talijanskom jeziku i istrovenetskom dijalektu kako bi upoznale djecu s kulturom talijanske nacionalne manjine.

Ispitanici i provedba istraživanja

Istraživanje je provedeno na području Istarske županije, tijekom 2019. i 2020. godine u dva navrata: prvo istraživanje, u kojem je sudjelovalo 123 odgojiteljica iz dječjih vrtića na hrvatskom jeziku (65 %) i na talijanskom jeziku (35 %), i drugo istraživanje, na uzorku od 32 ispitanika, odgojiteljica iz dječjih vrtića na hrvatskom jeziku (100 %). Deskriptivni pokazatelji ukupnog uzorka (N = 155) potvrdili su da najveći udio u istraživanju (47 %) čine odgojiteljice do 35-e godine života, 41 % ima do 10 godina radnog iskustva u radu s djecom, 27 % od 11 do 20, 15 % od 21 do 30 te 9 % odgojiteljica ima iznad 31 godine radnog iskustva. Od ukupnog broja odgojiteljica 11,4 % dodatno se obrazovalo u području tradicijske kulture – kroz pohađanje različitih seminara (43 %) ili kao članice kulturno-umjetničkih društava (67 %) u kojima se njeguju tradicijska glazba i kultura stanovnika različitih kulturnih podrijetla koji žive na području istarske regije. Nadalje, 67 % odgojiteljica

potvrdilo je da sudjeluje u programima implementacije zavičajnosti u kurikulumu predškolskih ustanova koji se provode kroz projekt Institucionalizacija zavičajne nastave Istarske županije.

Istraživački instrument

Za potrebe istraživanja sastavljena su dva mjerna instrumenta, jedan (na hrvatskom jeziku) za odgojiteljice iz hrvatskih dječjih vrtića i drugi (na talijanskom jeziku) za odgojiteljice iz talijanskih dječjih vrtića. Oba upitnika su ista i sastojala su se od dva dijela: prvi dio upitnika odnosio se na opće podatke o odgojiteljima (dob, godine radnog iskustva u radu s djecom u vrtiću te dodatno obrazovanje vezano za tradicijsku kulturu i zavičajnu nastavu).

Drugi dio upitnika za odgojiteljice imao je dvije subskale:

- a) subskala 1. za procjenu vrijednosti provođenja interkulturalnog odgoja i obrazovanja u dječjem vrtiću – 22 čestice
- b) subskala 2. za procjenu učestalosti korištenja predloženih aktivnosti – 6 čestica.

U predloženim aktivnostima za odgojiteljice iz dječjeg vrtića na hrvatskom jeziku navedene su: brojalice, tapšalice, rugalice, dječja kola, dječji blagdanski običaji, izrada slikovnica na hrvatskom jeziku, čakavskom dijalektu te usvojene riječi talijanskog porijekla (talijanizmi). U instrumentu za odgojiteljice iz talijanskih dječjih vrtića za iste aktivnosti korišten je talijanski jezik i istrovenetski dijalekt. Odgojiteljice u hrvatskim dječjim vrtićima su, prema njihovim procjenama, izdvojile pjesmice na hrvatskom jeziku i čakavskom dijalektu koje najčešće koriste. Jednako tako, odgojiteljice iz talijanskih dječjih vrtića izdvojile su najčešće korištene pjesmice na talijanskom jeziku i pjesmice na istrovenetskom dijalektu. Za potrebe izrade upitnika i istraživanja izabrali smo sveukupno 30 najčešće korištenih pjesmica na dva jezika i dva dijalekta.

U oba upitnika radi se o česticama koje omogućavaju mjerenje procjena odgojiteljica o učestalosti korištenja različitih oblika aktivnosti u svojim vrtićkim skupinama, vezanih uz tradicijsko jezično i glazbeno stvaralaštvo te tradicijske igre, s obzirom na multikulturalnost i specifičnost istarske narodne tradicije, posebno jezika i dijalekta.

Na tvrdnje iz upitnika odgojiteljice su odgovarale koristeći skalu Likertova tipa od 4 stupnja, gdje je za subskalu 1. rangirano: 1 = ne slažem se; 2 = djelomično se slažem; 3 = slažem se; 4 = u potpunosti se slažem, a za subskalu 2. ponuđeni su odgovori: 1 = nikad, 2 = ponekad, 3 = često i 4 = jako često. Prikupljeni podatci obrađeni su pomoću

programskog paketa SPSS v.20,0, a u analizi prikupljenih podataka korištene su metode deskriptivne statističke analize i t-testa za utvrđivanje razlika u odgovorima. Kod utvrđivanja pouzdanosti instrumenata za mjerenje stavova odgojiteljica u hrvatskim i talijanskim dječjim vrtićima izračunat je Cronbach alfa koeficijent pouzdanosti koji je za upitnik za odgojiteljice iz hrvatskog dječjeg vrtića $\alpha = 0,86$, a za upitnik za odgojiteljice iz talijanskog dječjeg vrtića $\alpha = 0,84$. Možemo zaključiti da su oba upitnika pouzdana i prihvatljiva.

Rezultati i diskusija

Nakon provedenog prvog i drugog istraživanja o stavovima odgojiteljica prema zavičajnim vrijednostima važnim za interkulturalni odgoj i obrazovanje, dobili smo rezultate koji pokazuju da odgojiteljice u dječjim vrtićima na hrvatskom i talijanskom jeziku imaju pozitivan stav prema provođenju interkulturalnog odgoja i obrazovanja u svojim vrtićkim odgojnim skupinama (Tablica 1). Od predloženih tvrdnji najviše procjenjuju *uživanje djece u tradicijskim igrama* ($M = 3,90$; $SD = 1,41$); *važnost očuvanja zavičajnog govora i dijalekta* ($M = 3,85$; $SD = 1,10$) kroz *interes djece za korištenjem dijalekta u svakodnevnoj komunikaciji* ($M = 3,85$; $SD = 1,02$); te gotovo podjednako važnim procjenjuju *rado sudjelovanje djece u tradicijskim igrama* ($M = 3,80$; $SD = 1,41$) jer su one *djeci bliske i prepoznatljive* ($M = 3,80$; $SD = 1,20$), vjerojatno iz obiteljskog okruženja, te *uključivanje djece i njihovo zadovoljstvo u zajedničkoj izradi blagdanskih ukrasa* ($M = 3,80$; $SD = 0,88$).

TABLICA 1. Stavovi odgojiteljica prema vrijednostima zavičaja važnim za interkulturalni odgoj i obrazovanje

	Tvrdnje	Min	Max	M	SD
1	U provođenju aktivnosti u komunikaciji s djecom koristim dijalekt.	1	4	2,33	,82
2	Kod djece se javlja interes za korištenje dijalekta.	1	4	3,85	1,02
3	Djeca međusobno komuniciraju na dijalektu.	1	4	3,32	,83
4	Djeca su zainteresirana za zavičajne teme.	1	4	3,40	,87
5	Dvojezičnost (talijanski/hrvatski) kod djece je važna za međusobnu lakšu komunikaciju.	1	4	3,72	1,06
6	Zavičajni govor i dijalekt trebaju se sačuvati.	1	4	3,85	1,10
7	U radu s djecom koristim didaktičke materijale za poticanje dvojezičnosti.	1	4	3,15	1,14
8	Djeci u Istri treba ponuditi dvojezične slikovnice.	1	4	2,90	0,88

	Tvrdnje	Min	Max	M	SD
9	Potičem djecu na korištenje zavičajnog govora.	1	4	3,45	1,56
10	Za poticanje zavičajnosti izrađujemo slikovnice na materinjem jeziku/dijalektu.	1	4	3,00	1,02
11	Slikovnica na dijalektu važna je za upoznavanje zavičaja.	1	4	3,00	,70
12	Radi lakšeg učenja talijanskog jezika u provođenju aktivnosti vezanih uz zavičaj djeca koriste „domaće“ riječi povezane s talijanskim jezikom, talijanizme.	1	4	2,93	0,88
13	Kroz zavičajne teme kod djece razvijamo interes prema vrijednostima zavičaja.	1	4	3,50	1,28
14	Djeca rado sudjeluju u tradicijskim igrama.	1	4	3,80	1,41
15	U vrijeme odmora djeci pričam priče vezane uz povijesne likove i događaje iz zavičaja.	1	4	2,95	1,02
16	Na temama legendi iz zavičaja stvaramo nove slikovnice.	1	4	2,80	1,10
17	Djeca sa zanimanjem prate i sudjeluju u prepričavanju legendi.	1	4	2,98	1,00
18	Djeca uživaju u tradicijskim igrama.	1	4	3,90	1,41
19	Tradicijske igre su djeci bliske i prepoznatljive.	1	4	3,80	1,20
20	Djeca rado sudjeluju u prikazivanju blagdanskih običaja.	1	4	3,50	0,99
21	Djeca rado izrađuju tradicijske blagdanske ukrase.	1	4	3,80	0,88
22	Djeca prepoznaju pjesmice na dijalektu.	1	4	3,00	0,98

Nadalje, istražili smo koje aktivnosti i koliko ih često odgojiteljice provode u svojim vrtičkim skupinama kako bi potaknuli i razvili interes djece prema vrijednostima njihovog zavičaja. Uočavamo kako odgojiteljice u radu s djecom u dječjem vrtiću na hrvatskom jeziku na skali vrijednosti najviše procjenjuju korištenje jezičnih i glazbenih igara: *brojalice* (M = 3,32; SD = 1,13) *dječji blagdanski običaji* (M = 3,30; SD = 1,12) i *igre s pjevanjem i plesom* (M = 3,14; SD = 1,06), pri čemu djeca često u aktivnostima spontano koriste riječi talijanskog porijekla (talijanizme) s obzirom da hrvatski dječji vrtić pohađaju i djeca talijanske zajednice jer im prebacivanje kodova (*code switching*) i „miješanje izraza“ omogućava lakšu međusobnu komunikaciju. Kada odgojiteljice provode aktivnosti uz korištenje čakavskog dijalekta ističu također *igre s pjevanjem i plesom* (M = 3,80; SD = 1,22) i *dječje blagdanske običaje* (M = 3,80; SD = 1,42) te visoko procjenjuju *izradu slikovnica na čakavskom dijalektu* (M = 3,78; SD = 1,11) (Tablica 2). Prilikom provođenja aktivnosti izrade slikovnice, odgojiteljice posebno ističu korištenje čakavskog dijalekta kod djece, posebice na području Žminja i Buzeta gdje je čakavski zavičajni idiom jako prisutan i koristi se u obiteljskoj i neformalnoj komunikaciji.

TABLICA 2. Rezultati procjene odgojiteljica kod izvođenja aktivnosti na hrvatskom jeziku i čakavskom dijalektu

Aktivnost	na hrvatskom jeziku		na čakavskom dijalektu	
	M	SD	M	SD
tapšalice	2,33	,82	3,13	,92
dječje šetno kolo	2,15	,92	3,55	1,02
brojalica	3,32	1,13	3,50	1,33
igre s pjevanjem i plesom	3,14	1,06	3,80	1,22
rugalice	2,50	,98	2,35	,89
dječji blagdanski običaji	3,30	1,12	3,80	1,42
izrada slikovnica	3,30	,98	3,78	1,11

Rezultati istraživanja dobiveni u talijanskim dječjim vrtićima, koje polaze djeca obiju kultura, ukazuju na činjenicu da provođenje interkulturalnog odgoja i obrazovanja među vrtićkom djecom kojima su materinski jezici hrvatski i talijanski predstavlja veliki izazov. Kao najčešće aktivnosti na talijanskom jeziku navode se *igre s pjevanjem i plesom* ($M = 3,25$; $SD = 1,00$); *brojalice* ($M = 3,15$; $SD = 1,01$) i *rugalice* ($M = 2,94$; $SD = 0,96$). Dok među aktivnostima kod kojih je u govoru prisutan istrovenetski dijalekt odgojiteljice najvišim vrijednostima procjenjuju one vezane uz *dječje blagdanske običaje* ($M = 3,80$; $SD = ,98$); *igre s pjevanjem i plesom* ($M = 3,60$; $SD = 1,14$) te *brojalice* ($M = 3,50$; $SD = 1,11$) (Tablica 3).

TABLICA 3. Rezultati procjene odgojiteljica kod izvođenja aktivnosti na talijanskom jeziku i istrovenetskom dijalektu

Aktivnost	na talijanskom jeziku		na istrovenetskom dijalektu	
	M	SD	M	SD
tapšalice	2,80	,89	2,70	,87
dječje šetno kolo	2,75	,87	3,30	,91
brojalica	3,15	1,01	3,50	1,11
igre s pjevanjem i plesom	3,25	1,00	3,60	1,14
rugalice	2,94	0,96	3,20	,99
dječji blagdanski običaji	2,80	0,65	3,80	,98
izrada slikovnica	2,10	,81	2,90	,89

U radu s djecom odgojitelji su procijenili kako djeca vole i dobro prihvaćaju jezične i glazbene igre, sposobna su komunicirati na materinjem jeziku i dijalektu, spontano koristiti drugi jezik/dijalekt te aktivno sudjelujući u igri usvajati vrijednosti svog zavičaja. Kako bi kod djece „od malih nogu“ potaknuli i razvili interes za poštivanje različitosti i pomogli im u razumijevanju svijeta oko sebe, odgojitelji provode različite odgojno-obrazovne aktivnosti. Interkulturalni odgoj i obrazovanje iz perspektive dječjeg vrtića otvara mogućnosti povezivanja tradicijskih vrijednosti i svakodnevnih dječjih aktivnosti i potiče kod djece njegovanje kulturne baštine i tradicije svoga kraja. Kroz istraživanje su se „profilirale“ aktivnosti koje odgojitelji koriste u interkulturalnom odgoju i obrazovanju kako bi djeca usvojila svoju kulturu i upoznala kulturu drugoga te bila sposobna izgraditi i sačuvati svoj identitet i zavičajne vrijednosti.

Zaključak

Rani interkulturalni odgoj i obrazovanje podupire proces socijalizacije pridonoseći istodobno provedbi i razvoju stavova poštovanja i otvorenosti prema različitim, ali i jednakima. Uz obitelj, dječji vrtić je prvo okruženje s kojim se dijete susreće. Hall (1976) smatra da osoba postaje svjesna vlastite kulture tek u kontaktu s pripadnicima neke druge kulture. Cilj ovog rada bio je na uzorku odgojitelja iz dječjih vrtića na talijanskom i hrvatskom jeziku u Istarskoj županiji ispitati u kojoj mjeri i koliko često potiču dvojezičnost i zavičajni govor te istražiti koje aktivnosti provode kako bi upoznali djecu s bogatstvom zavičaja. Rezultati su pokazali da odgojitelji kroz različite igre: brojalice, tapšalice, rugalice, dječja kola, dječje blagdanske običaje te izradu slikovnica na materinjem jeziku (hrvatskom i talijanskom), koristeći riječi koje su talijanskog porijekla (talijanizme), ali i na čakavskom (žminjski i buzetski govor) i istrovenetskom dijalektu, kod djece osvješćuju važnost zavičajnog identiteta te potiču i razvijaju interes i pozitivan stav prema kulturnim vrijednostima iz njihovog okruženja.

U dječjem vrtiću se kroz igru stvaraju temelji za razumijevanje i prihvaćanje kulturnih razlika i uzajamno poštivanje, koji će utjecati na djetetov razvoj i modele ponašanja te na njegov odnos prema drugačijima. Postoje prijedlozi da interkulturalni odgoj i obrazovanje treba rezervirati za stariju djecu koja su manje egocentrična ili etnocentrična. Međutim, i mala su djeca svjesna razlika. Tijekom ranog djetinjstva ona razvijaju vlastiti identitet, svoj stav prema drugima i svijest o razlikama svih vrsta, uključujući, ali ne ograničavajući se na rasu, spol, kulturu, religiju i jezik. Za malu djecu igra je vrijeme za učenje i istraživanje složenosti

njihova svijeta, mjesto na kojem odgojatelji mogu slušati, promatrati i uključiti djecu u teme povezane s interkulturalizmom i odgojem za vrijednosti svake kulture i pojedinca. Stoga je važno vlastiti zavičaj i kulturne vrijednosti te kulturnu raznolikost približiti djeci od rane dobi kako bi neopterećeno komunicirala sa svojim okruženjem.

LITERATURA

- ABDULLAH, A.C. (2009). Multicultural Education in Early Childhood: Issues and Challenges. *Journal of International Cooperation in Education*, 12 (1), 159–175.
- ACEVEDO, M. V. (2017). Young children playing their way into intercultural understanding. *Journal of Early Childhood Literacy*, 19 (3), 375–398.
- ACEVEDO, MV (2016). Classroom contexts that support young children's intercultural understanding. *Young Children* 71 (3), 37–42.
- AINA, O.E., i CAMERON, P.A. (2011). Why does gender matter? Counteracting stereotypes with young children. *Dimensions of Early Childhood*, 3, 11–19.
- ANGHEL, A. i LUPU, R.A. (2014). Intercultural Education at Preschool Children - Implications in the Adaptive/Integrative Socialization. Analysis of the Functional Models. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 149, 50–53.
- CAMPBELL, P. S. (2010). *Songs in the heads. Music and its meaning in children's lives*. New York: Oxford University Press.
- CAMPBELL, P. S. i WIGGINS, T. (2013). Giving Voice to Children. U: P.S. Campbell i T. Wiggins (ur.), *The Oxford Handbook of Children's Musical Cultures*. (1-24). Oxford: Oxford University Press.
- CASTRO, D., AYANKOYA, B., i KASZRPAK, C. (2006). *The New Voices, Nuevas Voces: Guide to Cultural and Linguistic Diversity in Early Childhood*. Baltimore: Brookes Publishing.
- DRANDIĆ, D. i LAZARIĆ, L. (2017). Traditional music games in kindergarten. U: S: Vidulin (ur.) *Glazbena pedagogija u svjetlu sadašnjih i budućih promjena* 5, (72–88). Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, Muzička akademija u Puli.
- DURCHEVSKA GEORGIEVA, G. i SHEHU, F. (2017). Multicultural and Intercultural Raising and Education for the Children of Preschool Age in Republic of Macedonia. *Research in Physical Education, Sport and Health* 2017, 6 (2), 27–29.
- ESPINOSA, L. (2015). *Getting it RIGHT for young children from diverse backgrounds: Applying research to improve practice with a focus on dual language learners*. New York: Pearson.
- FEENEY, S. i FREEMAN, N. K. (2012). *Ethics and the Early Childhood Educator*, 2nd ed. DC: National Association for the Education of Young Children (NAEYC).
- GLOVER, A. (1996). Children and bias. U: B: Creaser i E. Dau (ur.). *The Anti-Bias Approach in Early Childhood*. (1–16). Sydney: Harper Educational.
- HALL, E. T. (1976). *Beyond culture*. New York: Doubleday.
- LAZARIĆ, L., DRANDIĆ, D. i BRUNER, A. (2020). Zavičaj u odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi. *Knowledge*, 40 (1), 361–366.
- LAZARIĆ, L. i DRANDIĆ, D. (2017). Early bilingualism in a multicultural commu-

- nity. *Croatian Journal of Education-Hrvatski Casopis za Odgoj i obrazovanje*, 19, Sp.Ed.1; 129-143. doi:10.15516/cje.v19i0.2443
- LYNCH, E. W., i HANSON, M. J., (ur.). (2011). *Developing Cross-Cultural Competence: A Guide for Working with Children and Their Families*. Baltimore: P.H. Brookes Pub. Co.
- OLSEN, L. (2006). *Ensuring Academic Success for English Learners*. *Linguistic Minority Research Institute UCLMR*, 15 (4),1–8.
- PALMER, G. (1990). Preschool children and race: an Australian study. *Australian Journal of Early Childhood*, 15 (2), 3–8.
- PELO, A. (ur.). (2008). *Rethinking Early Childhood Education*. Milwaukee, WI.: Rethinking Schools.
- RAMSEY, P. i MYERS, L. (1990). Salience of race in young children's cognitive, affective and behavioral responses to social environments. *Journal of Applied Behavioral Psychology*, 11, 49–67.
- ROBINSON, K. i JONES, D. C. (2006). *Diversity and Difference in Early Childhood Education*. Berks: Open University Press.
- SEEFELDT, C., CASTLE, S.D. i FALCONER, R.D. (2014). *Social Studies for the Preschool/Primary Child*. Boston: Pearson.
- Souto-Manning, M. i Yoon, H.S. (2018). *Rethinking Early Literacies Reading and Rewriting Worlds*. Routledge.
- SOUTO-MANNING, M. (2013). *Multicultural Teaching in the Early Childhood Classroom: Approaches, Strategies, and Tools, Preschool–2nd Grade*. Columbia: Teachers College, Columbia University.

INTERCULTURAL UPBRINGING AND EDUCATION FROM EARLY AND PRESCHOOL AGE

Abstract

Intercultural upbringing and education influences the formation of a correct and positive attitude towards heritage and tradition, as well as the preservation of cultural identity. In multicultural environments, early interaction with bilingualism, language and dialect arouses children's interest and curiosity towards diversity, gives them the opportunity to learn about cultural values and teaches them to nurture, respect and preserve tradition. Children love to discover the world around them, they are very curious and learn quickly. In order to determine to what extent and how often educators in the Region of Istria encourage bilingualism and regional dialect, and what activities they carry out to introduce children to the richness of the region, a survey was conducted in preschool institutions in Croatian and Italian. The results showed that, through various games (counting, clapping, mocking, children's dances, children's holiday customs) and through making picture books in their mother tongue (Croatian and Italian) using words of Italian origin (Italianism), but also in Chakavian (Žminj and Buzet speech) and in the Istro-Venetian dialect, as well as through various everyday activities, educators encourage the development of the importance of regional identity, interest and a positive attitude towards cultural values from the children's environment.

KEYWORDS: *dialect, language, upbringing, tradition, region*